

Kašpar Bruschius, Óda na Hubský peň – 470 let od jejího vzniku

Motto:....“A tato země od Chebu až po Karlovy Vary, jest kraj velmi krásný a líbezný, s vysokými horami, půvabnými a krásnými dolinami a lesy, a četnými bystřinami, kyselkami a potůčky, sotva se mu mohu dostatek vynachválit a naobdivovat...”

Bruschius, Popis Smrčin, I. 21.

I. Životopis

Jedním z prvních básnických opěvovatelů Slavkovského (dříve Císařského) lesa byl slavný básník, cestovatel a humanista Kašpar Bruschius. Patřil mezi tu elitu Českého království, která byla utlačena dějinnými událostmi více, než se slušelo. Zpravidla se jednalo o protestanty, takže popularizaci nepodporovala katolická církev, a v druhé řadě se pak jednalo o Němce, byť žijícím u nás, což zase nevyhovovalo Čechům.

Bruschius se narodil v Horním Slavkově 19. srpna 1518, ale i když velice brzy z něj odešel, stále se do něho vracel. Jeho matka Barbara, rozená Kurtzel, která zemřela v roce 1519, pocházela s patricijské rodiny z Chebu. Jeho otec, Hans Brusch, (*1488 v Chebu), byl nejdříve ševcem, později obchodníkem s textilem a s koženým zbožím. Celá rodina se původně jmenovala Beisser (někdy se též uvádí Preitzer), a původně pocházela z Weidenu. Ale toto jméno s koncem 15. století mizí a používají predikát „Brusch“, když jeho děd Hans Beisser, bratr opata kláštera ve Waldsassen Mikuláše IV., který zemřel v roce 1506, byl v mládí takto přezýván kvůli své tloušťce.

Otce jeho řemeslo přivedlo do rozkvétajícího Horního Slavkova. Počátek 16. století byl bouřlivý nejen hospodářsky, ale i politicky a nábožensky. Otec často cestoval a tak malý Kašpar vyrůstal v Chebu, u příbuzných své matky, kam se v roce 1520 odstěhovali. Údajně prožil v Chebu velmi pěkné dětství.

Nicméně neklid doby mu zůstal pevně pod kůží a podle něho vypadal i jeho život. V Chebu, tehdy ještě katolickém, navštěvoval místní latinskou školu, ale později studia dokončil na protestantské škole v Hofu, kde přednášel Mikuláš Medler. Dále pak studoval teologii na univerzitě v Lipsku. Již ve svých 15-ti letech se stává bakalářem. Dne 25.10.1536, kdy je imatrikulován na univerzitě v Tübingen, použil přívlastek – *Chebský* - **Caspar Bruschius, Egranus**.

V roce 1536 se také žení v Ulmu na Dunaji s Kunigundou Stumpf. Manželství ale zůstalo bezdětné. Manželé žili v Ulmu, u vdovy a pravděpodobně syna, po evangelickém teologu a představitele reformace města Ulmu Konrada Sama.

Patrně byl velmi výmluvným diplomatem a uznávaným odborníkem, neboť mu byly zadávány četné úkoly. Zajímala jej historie, zvláště náboženská, a tak pro studijní materiály navštěvoval klášterní a městské archivy, a svá zjištění publikoval. První velkou část této práce vykonal v letech 1538 až 1541, kdy cestoval Bavorskem. V roce 1540, při návštěvě Straubingu zde krátce pracuje jako rektor místní školy.

Jako správný vzdělanec této doby mu však nebyla cizí ani poezie a podle zvyku často veršoval. Dobovým zvykem bylo napodobovat latinské autory, což činil i Bruschius, jak je možno zjistit čtením jeho prací. (V té době byly jeho práce tištěny v nakladatelství Morhards.) Rozsah a kvalita jeho prací mu již za jeho života přinesla řadu ocenění a poct, z nichž jedna z nejvýznamnějších bylo korunování „**Poetou laureatus**“ od římského císaře Karla V. Habsburského v Řezně, dne 13. dubna

1541. Současně s tímto oceněním dostal Bruschius i dekret na užívání titulu „**Comes Palatinus**“, čímž se, de facto, stal i nižším úředníkem na dvoře císaře.(Příloha č.1)
Tento titul i sám Bruschius důsledně používal. Z tohoto asi pramenila i jeho „drzost“ v jeho pracích vůči některým šlechticům.

Toto vyznamenání bylo důležité v tom, že Karel V. byl zapřísáhlým katolíkem, Bruschius protestantem a v Německu probíhal tvrdý boj mezi oběma těmito křídly a to všemi možnými způsoby a formami. Zatím to bylo období „studené šmalkaldské války“ která vyvrcholila dne 24.dubna 1547 bitvou u Mühlberka, kde byli protestanti poraženi. V takto rozděleném světě stál Bruschius, ač protestant, na straně císaře. (Příloha č.2)

V roce 1542 byl Bruschius žákem dalšího významného muže té doby, Philipa Melanchtona, duchovního tvůrce lutherského protestantského náboženství. Zapisuje se na univerzitu v Lipsku, kde pak působí ještě v roce 1543 jako soukromý učitel. Následující rok působí jako rektor na škole v Arnstachu v Duryňsku(1544).

Nežil si nijak nad poměry, ale vždy o něj bylo postaráno, zvláště představenými klášterů, kterých historii zpracovával. Traduje se, že když v Basileji obdržel nějaké peníze a umožnilo mu to koupit si luxusní oblečení, záhy jej roztrhal, neboť kvůli tomuto oblečení se stal objektem vulgárních nadávek na ulici, což se mu přičilo.

V důsledku stavu na politické scéně odjíždí do Švýcarska a působí v Lindau u Bodamského jezera (1547). Do Bavorska se vrací až v roce 1549 a účastní se říšského sněmu („Interimreichtag“) v roce 1550 v Augsburgu. V tomto roce se uvádí, že navštívil i Prahu, z důvodu studia historie zdejších klášterů. Po něm následuje jeho cesta přes Franky a Švábsko až do Padovy v Itálii (1551) a Rakouska(1552). Dne 19. srpna 1552 přijíždí do Pasova. Krátké návštěvy vykoná do Formbachu, Vischbachu, Aldersbachu a Ranshofenu. Všude rychle navazuje kontakty a je přijímán v nejlepších kruzích. Mezi jeho přátele a známé patří Dr. Berndt Schwarz, Dr. Aurel Renninger (kancléř pasovského biskupa), astrolog Christopher Collatinus, kteří jej doporučí přímo pasovskému biskupovi, Wolfgangu von Salm. Biskup jej vydatně podporuje a patrně v jeho službách vyhotovuje chronologii všech pasovských biskupů. Jeho kontakty s představiteli katolické církve a jeho dedikace některých básní vedly veřejnost k obvinění Bruschia z bezpáteřnosti.

Samostatně vydává popis Pasova, ale s ohledem na situaci z něj dne 18. února 1553 odchází. Opětovně zamíří do Švýcarska – do Basileje, kde pokračoval ve vydávání knih v nakladatelství Johanna Oporina. (Příloha č.3)

Nelze zde popisovat vše, co vše sjezdil. Současníci však o něm tvrdili, že projel na 500 německých měst.

Pak podrobnější zprávy o jeho působení mizí a lze zjistit, že roku 1555 přijímá jmenování farářem v Pettendorfu u Řezna v Horní Falci. Na toto působiště odešel s celou svou rodinou, jak je patrné i z místa úmrtí jeho ženy (+ 1558) a jeho otce (+ 1568) - Pettendorf.

Dne 20 listopadu 1559(někdy se též uvádí 1557), při zpáteční cestě z Rothenburgu nad Tauberem je u Bad Wisheimu zákeřně zavražděn. Byl střelen zezadu a střela vnikla do zadní části lebky a vyšla ven čelem.

Předpokládá se, že měl velký vroubek u panstva, když při svých pracích v archivech zjistil věci, které oni považovali pro zveřejnění za nevhodné a nepatřičné. Dosvědčuje to skutečnost, že všechny písemné materiály, které s sebou vzal, zmizely. Ve svých pracích se věnoval současníkům a ti se mu takto odvděčili.

Vrazi nikdy nebyli nalezeni. Pohřben je v obci Steinach u Rothenburgu.

II. Jeho práce

Dá se říci, že tematicky nebyl přesně vyhraněn. S renesančním rozmachem zpracovával historii, světskou i církevní, topografii a věnoval se samozřejmě i poezii. Zvláště významné jsou jeho práce svými historicky-geografickými popisy krajiny své vlasti a jím procestovaných krajů.

Jako zvláštnost se uvádí, že při svých cestách si velice všímal okolí, a tak jeho sledování a popis krajiny nedaleko Chebu vedl k tomu, že je uváděn jako objevitel františkolázeňských léčivých pramenů.

Již do roku 1553 bylo vydáno na 65 jeho prací, a celkem jich bylo více než 100. Mezi nejvýznačnější z nich patří: **Ad divom Ferdinandum** z roku 1541, **Beschreibung des Fichtelgebirges** z roku 1542, vytištěn ve Wittenbergu, a další spis z tohoto roku **De Pagua Illustrissimi Domini Domini Mauricii Ducis Saxoniae**. Nejrozsáhlejším jeho dílem je **Magnum opus de omnibus Germaniae episcopatus**, vydaný v Norimberku v roce 1549, následovalo **Iter Bavaricum**, vydané v roce 1553 v Basileji, **Muldenelegie**, vytištěna v Lipsku v roce 1544 a jedno z nejrozsáhlejších děl – **Monasteriorum Germaniae praecipuorum ac maxime illustrium centuria prima** (Historie německých klášterů) z roku 1551, vydané v Ingolstadtu.

Vraťme se ale k Popisu Smrčin. Zde se Bruschius prezentuje jako přesný pozorovatel i historik. Za případné nepřesnosti se omlouvá. Datace je vztažena 1. září 1542 ve Wittenbergu v Sasku. Pravdivost údajů se však vztahuje jen na kraje, kterými sám projel. Popis vzdálenějších míst ve středních a pak východních Čechách je již dosti nepřesný.

Mimo výstižného popisu měst a přírody Pooohří věnuje velkou pozornost zvláště Slavkovskému potoku, kdy jej velmi přesně popisuje a také Hornímu Slavkovu, městu, ve kterém se Bruschius narodil.

Z roku 1554 pochází **Odoiporikon**, vydané v Řezně.

Zajímavým počinem v jeho práci je i vydání - **Narratio calamitatis urbis Slaccewaldensis** (též **Beschreibung der Wolkenbruchkatastrophe in Schlaggenwald am 2.8.1542**), zveřejněný v roce 1543 u Mikuláše Schirlenze ve Wittenbergu. Popisuje v ní velkou povodeň v Horním Slavkově v roce 1542, kdy se poprvé projevil nebezpečný prvek nově vybudované Dlouhé stoky, a to kumulace a přívod přívalových srážek z oblasti Kladské k dolům mezi Slavkovem a Krásnem. (Příloha č.4)

III. Poezie

Jako vzdělanec psal své básně většinou v novolatině. Při veršování používal historický římský hexametr. (Hexametr je nerýmovaný verš, typický pro antickou poezii, a to zejména epickou.)

Známé jsou - sbírka – **Sylvae** z roku 1545 a **De laureaco Poemata** z roku 1553.

Dále též **Encomion Linczianae Civitatis** (Óda na Linec) a **ITER Anasianum** (Cesta do Enns). Jedná se o popisné texty místního historického významu.

Mezi oslavné básně patří **Encomion Carolinarum Thymarum in potestate Slicconum apud Boemos sitarum** (Chvála Karlových varů ležících v Čechách pod panstvím Šliků), a samozřejmě **Encomion Hubae Slaccenwaldensis** (Chvála slavkovskému Hubu).

Tomu se budeme věnovat podrobněji. Není ale bez zajímavosti, že v této práci, vydané ve Wittenbergu roku 1542 je též otištěna práce předního představitele českého humanismu a umělecky nejvyzrálejší osobnost latinské renesance u nás, Bohuslav

Hasištejnský z Lobkovic, a to jeho óda „In Thermas Caroli Quarti“ – Na Vary Karla Čtvrtého.

IV. Óda na Hubský peň

Původní rozsah této básně je nepoměrně větší. Ve vydání v němčině z roku 1716 má 472 veršů, zde je přeloženo jen 112. Nicméně překladatel usoudil, že zkrácení a úprava básně v němčině je dostatečně reprezentativní, takže mu trochu věřme.

Chvalozpěv na Slavkovský Hub

(ve stylu hrdinské básně, přeloženo z latiny - Dr. R. Richter, Vídeň,
přeloženo z němčiny – Lucie Marešová)

*Zde začíná zpěv můj oslavný, nad kovonosnou horou,
již nepatříci Německu¹⁾, však olova a cínu plnou,
Ty, má Phoebe²⁾ požehnej svatému nadšení mých rtů,
a jak častokráte činila jsi kdys, při mně, stůj.
Pramenů tvých průzračných já chtěl bych dosáhnout,
a se sestrami Tvými retu v poháru nektaru dát spočinout.*

- 1) Autor si jasně uvědomoval, že Horní Slavkov leží v Čechách, i když později v této básni jej srovnává s ostatními německými městy. Navíc básník se zde zmiňuje o olovu a cínu. V Horním Slavkově se ale olovo nedobývalo. V jeho době se pro cín používal název – bílé olovo – weisblei. Takže jeho ztotožnění – blei, weisblei bylo pochopitelné. Pokud se olovo ve Slavkově používalo, tak jako přísada do pecí v tavírnách stříbrných rud.
- 2) Phoebe – lat.Foebé, řec.Foibé – znamenající světlá, jasná. Synonymum pro sestru Apolónovu. V našem případě spíše jedna z Múz, autorem považovaná za příznivkyni poetiky.

Bývalo totiž zvykem na začátku básnického díla oslovit určitou Múzu nebo Múzy a požádat je o pomoc při jeho tvorbě. Toto činil již Homér, podobně pak Hesíódos, Vergilius atd. Dokladuje to autorovy rozsáhlé znalosti antické lyriky.

*Prameny naše, jsou léčivé a známé až do Bajasu³⁾
do vzdálených zemí, ty teplé prameny západních Čech:
sám císař Karel, lovíci divokou zvěř v hlubokých lesích,
udatný lovec, viděv je jako první, jim dal jméno,
jak o tom praví pověst, a který je nejprve vyzdobil,
a poctil vznešeností a svou největší přízní
to místo kol pramenů, které bylo horké i bez přítomnosti zemského ohně.
Neboť příroda je vaří za pomoci paprsků rozžhaveného Slunce,
jež zapaluje síru v hlubokých útrokách Země. A)*

- 3) Bajas – drobně pozměněný název nejznámějších italských lázní Aquae Cumanae – Kúmské prameny, později nazývané - Baiae. Je to přístavní město nedaleko Neapole v Kampanii, proslulé letní sídlo římských patriciů a boháčů.

- A) Zde je presentován názor na geologické dějiny Země, kde je hovořeno o tom, že teplé prameny vznikají ohříváním vody plameny hořící síry v podzemí, náhodně zažehnuté slunečními paprsky. Obecně se soudilo, že Země je sama o sobě studená.

Ještě mnohem později, na přelomu 18. a 19.století, vznikl vědecký „souboj“ mezi plutonisty a neptunisty o vzniku Země a horotvorných procesech na ní. Plutonisté zastávali teorii existence magmatu a sopečnou činnost

považovali za jeho projev. Plutonisté pokládali zemi za studenou a při horotvorné činnosti přikládali rozhodující vliv vodě. Jedním z argumentů použitým v tomto sporu byly i výsledky zjištěné prokopáním Komorní hůrky příčnou sondou počátkem 19.století.(Příloha č.5)

*Nedaleko těchto pramenů tedy leží skromné městečko,
které nese jméno svého zakladatele, Slávka ⁴⁾,
jak nás učí spisy z dávno minulých dob.
Pokud připojíš ke slovu označení pro les, který je tam kolem dokola,
máš název města, které se nazývá Schlaggenwald ⁵⁾.
Má milovaná vlasti, tobě děkuji za počátek mého nuzného života,
děkuji ti za všechno, za co kdy smrtelník dlužil,
svým milovaným mateřským luhům.*

- 4) Slavko Hrabšic z Riesenburku. 1188 – 1226, (lat.Slacco), nejvyšší komorník krále Přemysla Otakara I., krom Horního Slavkova taktéž zakladatel města Ostrov, něm.Slawkenwerd.*
- 5) Na prvních pečeti byl název města uveden jako Schlackenwald. I latinsky psané dokumenty toto psaní potvrzují - Slaccovald. Tento název znamená „Slávkův les“, což je, v rámci kolonizace území, název zcela běžný. Vznik názvu města Horní Slavkov je dosud nejasný. Existuje teorie o vzniku jména pojmenováním od bušících seker v lesích při jeho založení, něm.“Schlag – rána,úder“. Tedy něco jako „Hřmící les“. Osobně se přikláním, ke vzniku názvu města přepisem původního latinského názvu – „Slaccovald“, podle jeho zakladatele a tedy „Les Slacca - Slávkův les“*

*Město je uzavřeno ve dvou rozlehlých údolích,
z nichž první vede až k Schönfeldu ⁶⁾, slavnému
a mnohem staršímu městu, které podle starého zvyku
leckeré poučuje o zákonech, a jehož obyvatelé
horlivě dolují cín; často se tudy hromou houfy z Německa,
které obcházejí štoly, a prohledávají hlubiny Země.
Město není kolem dokola obklopeno věžemi a obehnáno zdmi,
aby se bránilo proti nepříteli, a zadržovaly jejich střely
a chránilo pilné občany za branami. B)*

- 6) Schönfeld – nyní Krásno, znamená Krásné pole, tedy z hlediska hornického – místo(pole) bohaté(krásné) na nerosty. Centrum těžby cínu. Již ve 14.století doloženo právo vážit cín. Z tohoto privilegia právem autor považoval Krásno za město starší Horního Slavkova.*

B) Zde je zásadní sdělení pro historiky o neexistenci slavkovských hradeb včetně zdůvodnění, o které se vedly a vedou mnohdy spory. Slavkov byl skutečně nehrazené město, protože osídlení bylo velice roztroušené po okolních kopcích a výšinách. Také z tohoto důvodu byl ve Slavkově vybudován kostel sv. Jiří jako tzv. kostel pevnostního typu, který měl při nebezpečí ochránit shromážděné občanstvo, včetně jejich majetku.

*Hradeb zde nevidíš, neční tu valy, i pevnost schází,
neboť zde panuje vyrovnání,
zde není místa pro krvelačné zbraně;
zde nemá místo nepřátelství, zde lidé nevraždí se,
zde vítán je klid a mír,*

*a lidé s radostí hloubají v útrokách Země,
a proslavují město bohatstvím,
jehož lesk Phoebe dává problesknout v okolní svět.*

*Místo však nezbohatlo podvodem, neb zlostným úskokem,
neb kejklřstvím či to také ne, jak to dělají jiní,
ani svůdnými vůněmi, kůžemi z dalekých krajin
nebo pepřem a šafránem, z daleké východní Indie,
jen pouze vlastní ctností a prací,
neboť otevírá hluboce zastíněné tepny Země
jež prochází skrytými jeskyněmi v nejtemnějších hlubinách.
Pod příkrovem matičky Země zde mnozí hloubí doly,
nesčetné šachty a jeskyně strašné hloubky,
až brzy brzičko, tak jak to vypadá, staveb základů dosáhnou,
u našich protivů, či možná ohlásí se, u Pluta ⁷⁾ návštěvou,
dojdouce až na kraj jeho říše, jež vody Phlegetonu⁸⁾ omývají. C)*

7) Pluto – v řeckém náboženství název vladaře podsvětí, nazývaného též Hádés. Jméno Pluton odvozeno od řeckého výrazu plutós – bohatství.

8) Vody Phlegetonu – správně: Pyriflegetón – Ohnivá řeka. Jedna ze čtyř řek řeckého podsvětí, kterými dále byly Styx – řeka Hruzy, Acherón – řeka Vzdechů a Léthé – řeka Zapomnění.

C) Řeč o této řece souvisí s autorovým názorem na hloubku slavkovských dolů. Z dnešního pohledu doly nebyly příliš hluboké. Dosahovaly maximálních hloubek kolem 200 m. Limitujícím činitelem v tomto ohledu bylo odčerpávání důlních vod, a tedy výkonnost čerpadel a organizační zajištění způsobu čerpání.

V každém případě ale pro laika bylo podzemí plné tajemství.

*Leč slyšte můj zpěv dále!
Pocestnému, který spěchá do Schönfeldu,
se staví na odpor protáhlý hřbet,
který tam nazývají Hub, jež skrývá nekonečné poklady cínu,
z něž jej my Němci přijímáme samozřejmě jak jídlo
či pití, hnání žádostí žízně.*

*Toto pohoří tedy obšťastnilo zbožné obyvatele
a vyplácí jejich námahu takovou bohatou odměnou
po tolik let a tak trvale, že jemu podobné hory mi nemůžeš ani pojmenovat ani ukázat,
ačkoliv je Germánie⁹⁾ tak bohatá na kovonosné hory
ať zlatem, stříbrem či jiným bohatstvím se pyšníčí.
Velmi mnoha lidem byly nálezem poklady přirknuty,
jež přišli z nížin, od chudých rodičů,
nyní však vlastní je, poklady hodné lydského Kroisa ¹⁰⁾,
a to byli chudí, dokonce chudší než Irus, ¹¹⁾ žebrák.
Štěstí se tedy potuluje okolo nejistými kroky,
nestálé, neboť chvílí se tiskne k jedněm, chvílí vyzvedává druhé nebo
strká, pokud chce, ty samé znovu do nejhlubšího
neštěstí a nejhorčejšího utrpení od stolu plného radosti,
odtrhávajíc jim hojnost, kterou je krátce obdařilo. D)*

9) Germania – název německých zemí. Tento název se týkal území, které bylo kdysi tzv. říší Východofranskou, s převahou německy mluvícího obyvatelstva, základní část Svaté říše římské národa německého.

10) Kroisos – lat. Croesus, poslední lydský král (asi 560 – 547 př.n.l.), proslulý svým bohatstvím. Jeho se týkala věštba Délfské věštírny: “překročíš-li řeku Halys,

zničíš velikou říši!“ Nezničil však Peršany, proti kterým táhnul, ale zničil říši vlastní.

11) Irus – přesněji Iros, ithacký žebrák, který chtěl vyhnat Odyssea po návratu z jeho domu, aby jej nepřipravil o přízeň Penelopiných nápadníků. Vyzval Odyssea na zápas, který prohrál. Jeho jméno se stalo obecným názvem jakéhokoliv žebráka.

D) Zde básník popisuje propletenec lidských osudů horníků dolujících rudu. Není zde hovořeno o znalostech geologických poměrů a jejich využívání v hornictví, ale vyzdvihuje se vliv Štěstěny na šťastný nález a také její proměnlivost. Úspěch v hornictví tedy byl založen jen na pouhém štěstí.

Ale možná Tě popadne chuť, vystoupat na vrchol hory,
a uvidíš nádherné věci, poznáníhodné,
spatříš zde nářadí starců i nápady nové,
a veliké množství bud dřevěných či krytých celtou, z nichž na silných lanech,
taženým velkým množstvím silných koní jsou dopravovány z hloubi šachty
k vrcholu hory vědra, těžce naložené kovy, v ustavičném koloběhu.
Dále uvidíš mlýny, šachty, hornická zařízení a věci,
k jejichž pojmenování mi chybí slov, a které dávní předci
nikdy nepoznali. Ptáš se sám sebe, udiven, k čemu toto všechno
má sloužit a za jakým účelem je toto nářadí užíváno,
jaký prospěch to přináší. – Vydrž přeci trošku,
a záhy uvidíš, co jsi ještě nikdy neviděl,
co je v této zemi znamenitého, je umění zcela nové. E)

E) Básník popisuje povrchová zařízení sloužící k těžbě, z nichž si všímá koňmi poháněného žentouru na těžbu rudy z hlubin Země vynášené ve vědrech. O ostatních zařízeních sděluje, že je ani nezná, zmiňuje zde pouze mlýny.

Neboť do Jeskyní Persefoniných¹²⁾ vjíždí odvážně horníci
skrz šachtu a kopou tam stružky a trhají(drobí) horninu,
které síla stroje společně s mužnými silnými pažemi
vynáší, vždy po 2 až 3 kusech, z hloubky hory.
A vidíš, jak se v potu odlamují skály,
když dřeva se vrší na hromadu, a po zapálení této hranice,
se skála změkčuje žárem ohně, že je možno ji snadněji
rozlámat na kousíčky a bez zvýšené námahy ji udrolit, že se rozpadá v písek,
jemný a drobný, jenž čistí se ještě bublající vodou,
do takové míry, že vše, co je lehké,
hbitě odplaví vlna, přičemž lepší části,
neboť jsou ty těžší, se usadí na dně potoka
a tam zůstanou. Jsou černější než Ilyrská čern¹³⁾,
a co dříve kámen byl, to písek nyní jest. F)

12) Persefoné – lat. Proserpina, dcera Boha Dia a bohyně Demétry. Unesena vládcem podsvětí Plutem (Hádem). Stala se jeho manželkou a spoluvládkyní. Z příkazu boha Dia pak žila $\frac{2}{3}$ roku na povrchu, a $\frac{1}{3}$ roku v podsvětí. Persefoniny jeskyně, básnická metafora pro bohatství v podzemí, kterému se svým mužem vládla.

13) Ilyrská čern – tento termín je neznámý. Z kontextu básně vyplývá, že se jedná o přirovnání k barvě, protože se popisuje dobývaná ruda, kasiterit, neboť jeho barva je leskle černá. V literatuře se vyskytuje ale termín indická čern (Vitruvius). V básni se jedná patrně o omyl, či špatný přepis.

- F) *V tomto odstavci popisuje dobývací metodu „těžba s otevřenou komorou za pomoci ohně“ lidově zvané „sázení ohně“. Svědčí to o tom, že Bruschius patrně fáral a viděl používání této metody na vlastní oči. Dále popisuje a vysvětluje princip způsob úpravy rudy tak, aby z ní mohla být odebrána užitková složka, tedy její rozmělnění a promývání, když lehčí hlušinové částice jsou odplavovány proudem vody.*

*Vše, co je černé a těžké, se pečlivě uchová, neboť
to bílé a jemné vidíš nakupené na velkých hromadách úplně stranou
snad možná později jednou při opakování práce
se bude opět hledat ten správný kov, tak bude písek
opět řádně propláchnut a promyt, zda neuvízl ještě někde ryzí kov.
To černé se pak roztaví v otevřených pecích,
a uvolní se množství zářivě lesklého cínu.
Práce tohoto druhu zde můžeš nalézt denně,
vidět, jak se lidé v kterékoliv době namáhají v potu,
aby, když se přežene bída, mohli vzpřímit se a sáhnout výše,
a s hrdostí pozvednout svá smělá čela a nechat vlasy čechrat větříkem. G)*

- G) *Opětovně se zde zmiňuje o barevné odlišnosti užitkové složky v hornině, kdy tato je černá (kasiterit) a tím se odlišuje od doprovodné horniny. Dále zde popisuje i možnosti dalšího přepracování již využitě proprané rudy. Závěrem je zde též popisována finalizace těžby, tedy hutnické zpracování, které korunuje veškeré úsilí všech lidí v dole.*

V . Jiní o práci Bruschia

Bruschius byl uctíván pro své kvality ve své době, což jsme mu dnes trochu dlužni. A toto uctívání mělo různou formu. O korunování básníkem jsme se již zmínili.

Jeho současník, slavný kartograf Johann Criginger, narozený v Jáchymově, kde navštěvoval místní Latinskou školu a později studoval teologii na univerzitě ve Wittenbergu, Lipsku a Tübingen, stejně jako Bruschius, jej zaručeně znal. Byl učitelem na Latinské škole v Horním Slavkově v roce 1547 a též kaplanem u hraběte Šlika ve Žluticích. Je známo mnoho odkazů na Crigingerovy mapy, ale zachovaly se jen dvě, a to v Orteliově díle „Theatrum orbis terrarum“. Je to mapa Slezska a Mapa Čech z roku 1568, jejíž kopie je uložena v Salcburku.

Do této mapy si dovolil, u města Chebu, Criginger uvést – „**Egra Boh. Cheb, Gasparis Bruschii Patria**“ – **Eger, česky Cheb, Vlast Kašpara Bruschia. (Příloha č.6)**

Bruschiova díla byla i později poměrně často vydávána, o čemž svědčí i vydání Zachariáše Theobalda mladšího, (jehož otec patřil také mezi slavné slavkovské rodáky) který, v rámci edice Caspar Bruschius redivivus (tedy Kašpar Bruschius věčně živý), vydal jeho „Popis Smrčin“ v roce 1683, a též pozdější vydání Pachebelovo z roku 1716.

Jeho práci se věnoval Adalbert Horawitz v „**Allgemeine Deutsche Biographie**“, dílu 3, vydaném u Duncera a Humbolta v Lipsku v roce 1876. Tentýž autor již v roce 1874 napsal samostatnou stať o Bruschiu – „**Caspar Bruschius, Ein Beitrag zur Geschichte des Humanismus und der Reformation**“, vydanou v komisi u fy.Brockhaus v Lipsku, Praze a Vídni. Wolkan Rudolf, ve dvorním vydavatelství A,Haase v Praze roku 1894 o Bruschiu psal v „**Böhmens Antheil an der deutschen Litteratur des XVI.Jahrhunderts**“.

Svou práci mu věnoval Clemens Otto: **"Portrét Kašpara Brusche"** v Ročence Společnosti pro dějiny Němců v Čechách za rok 1929, str. 170-174. Dále též o něm psal Gerlach Wolfgang v roce 1935 v Novém archivu pro dějiny a archeologie Saska a Dr.Karl Siegl v roce 1931 popsal historii celé chebské rodiny Bruschiů ze zvláštním důrazem na humanisty.

Nalezneme jej u Richarda Newalda v „**Neue Deutsche Biographie**“ z roku 1955 a také ve Weinmannově „**Egerländer Biographisches lexikon**“ z roku 1983. Z novějších prací pak je uváděn v pasovském „**Biografickém slovníku městské historie**“ od Františka Madera z roku 1995.

VI. Závěrem

Obecně je Bruschius považován za jednoho z prvních slavkovských historiografů. Nejen v básni o Habském pni, ale i v Popisu Poohří je mnoho dat o Horním Slavkově. Velmi často se na údaje Bruschia také odvolává Dr. Majer ve své knize těžba cínu ve Slavkovském lese v 16. Století, stejně jako i jiní autoři.

Sám Bruschius si město svého narození trochu idealizoval, a připisoval mu věci, které zde možná nebyly. Údaje jsou ale velice zajímavé.

V češtině jsem však nenarazil na dostatečně rozsáhlé kritické zpracování jeho děl, popř. posouzení jeho odborných prací. To je téma, které by chtělo samostatné zpracování.

Svým příspěvkem jsem chtěl tohoto renesančního člověka připomenout a to nejen k výročí vydání oslavné básně.

Literatura, prameny:

Aufhans Anne: Kaspar Bruschi (Caspar Bruschi), Universita Pasov, 2004

Gross Alexander Dr.: Humanista Bruschi a jeho popis Poohří z roku 1542, Karlovarský sborník, 1958

Hlaváček Petr, Humanista Caspar Bruschi a jeho popis Ohře z roku 1542, in: Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska a Kadaňska 39, 2007, č. 2, s. 11-16.

Horowitz Adalbert, Nachträge zu Caspar Bruschi, MVGDB XIV, Praha 1887

Jech J., Křížek V., Nejstarší literární doklady českého původu o Karlových Varech, MZK, XV, Plzeň 1979

Korb František, Knihtisk v Chebu, Sborník k 85. výročí chebského muzea, Karlovy Vary 1959

Majer Jiří, Těžba cínu ve Slavkovském lese v 16.století, NTM Praha 1970

Prökl Vinzenz, Geschichte der K.K. Bergstädte Schlaggenwald und Schönfeld.

Kobrtsch, Gschihay in Eger, 1887

Prokop V., Smola L.: Biografický lexikon Sokolovského regionu, FORNICA PUBLISHING, Sokolov 2009

Tauber Josef, Schlaggenwald, Einst kaiserliche Frei Bergstadt in Egerland, Hausham 1991

Weinmann Josef Dr.: Egerländer Biografisches Lexikon, Band I, (A-M) 1985

Wikipedia, Bruschi, 2012

Přílohy a obrázky:

Příloha č.1

Caspar Bruschius – korunovaný básník

Poeta laureatus, latinsky vavříny ověnčený básník, korunovaný básník, titul udělovaný slavným básníkům německými císaři a anglickými králi ve středověku. Ottův slovník naučný - **Poeta laureatus** (lat.), korunovaný básník. Obyčej korunovati básníky byl znám již Řekům, od nichž jej přejali Římané. Od těch přešel zvyk ve XII. stol. k Němcům, kde císařové zavedli název **p. l.** Mezi korunované básníky patřili i Dante Aligieri a Petrarca. V mnoha případech s titulem byl spojen i malý finanční příspěvek.

Comes palatinus, comes palatii - byl původně představený panovníckého paláce (**majordomus, hofmistr**), který měl na starosti provoz dvora a panovníka někdy zastupoval jako soudce apod. Později to byl vysoký šlechtický nebo církevní titul.

Příloha č.2.

Karel V. Habsburský (24. února 1500 v Gentu – 21. září 1558 v San Jerónimo de Yuste, Extremadura) byl králem španělským (jako Carlos I., 1516–1556), císařem římským (1519–1556), vévodou burgundským (1506–1556) a arcivévodou rakouským (1519–1521). 23. srpna 1556 postoupil svému synu Filipu II. španělský trůn a svému bratru Ferdinandovi císařskou hodnost. Díky novým državám, které získalo Španělsko v Americe, mohl Karel V. prohlašovat: „**Nad mojí říší Slunce nezapadá**“ (« *En mi imperio, no se pone nunca el sol.* ») Byl posledním císařem Svaté říše římské, jenž byl korunován papežem. Korunovace, kterou provedl Klement VII., neproběhla však již v Římě, jak bylo nezbytné ve středověku, ale v Bologni.

Karel vypravil se osobně do Nizozemí, přemohl vzpuru a město přísně potrestal, načež přišel po devítileté nepřítomnosti zase do Němec a vypsál sněm do Řezna, kde se mělo jednat o návrat protestantů do církve, ale tyto snahy se ukázaly marnými, pročež byl prozatím obnoven náboženský norimberský mír (1541).

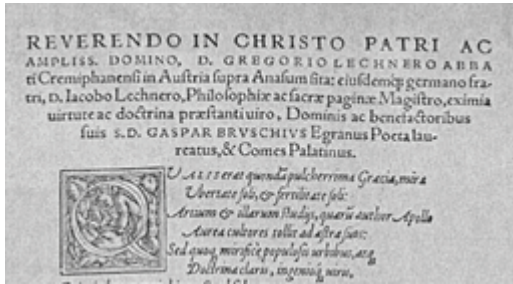
A v tomto kontextu je tedy nutno vidět i korunovaci Caspara Bruschia, včetně udělení titulu *comes palatinus*.

Podobizna Karla V.

Znak Karla V.

Úvod básně ve sbírce. Pečlivě vypsaná titulatura včetně *comes palatini*.

Philip Melancthon

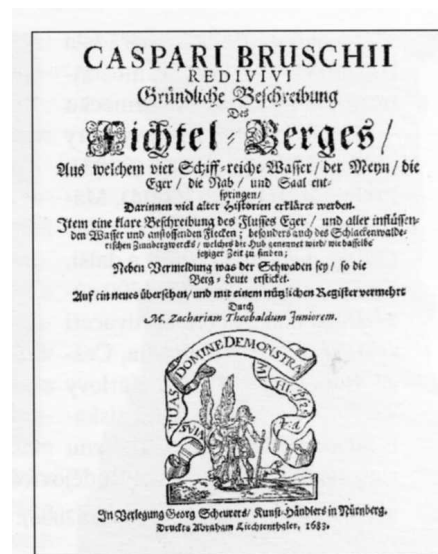
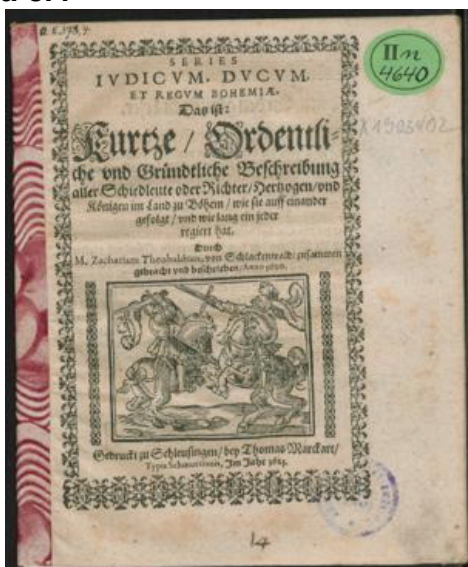
německý teolog; představitel reformace. Žák Lutherův.
 Autor tzv. *Apologie*, 28 článků víry, předložených na zasedání augsburského sněmu 1530 císaři Karlu V. Od té doby *Apologie* nazývána augsburským vyznáním; formulovala zásady protestantské víry a vedla k vytvoření protestantské (luterské) církve. Po Lutherově smrti stál Melancthon v čele protestantského hnutí. Velký význam má jeho pedagogická, vědecká a organizační činnost (reformoval systém vzdělání od základní školy až po univerzitní výuku

Příloha č.3.

Johann Oporinus (Herbst), * 25 leden 1507, + 6.7.1568 (ve věku 61 let) basilejský vydavatel a knihtiskář. (Wikipedia)

Příloha č.4

Vydání Bruschiových „Popisů Smrčin“ z roku 1654, a roku 1683 (Caspari Bruschii Redivivi) (Wikipedia)

Příloha č.5

Zakladatel Neptunismu – A.G. Werner

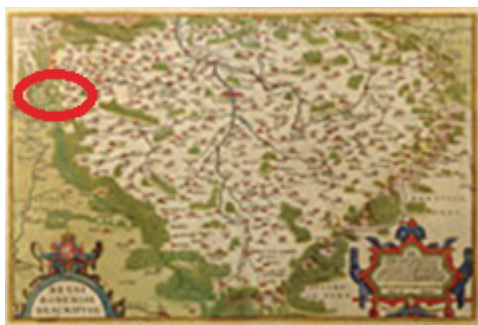
Zakladatel Plutonismu - James Hutton

Teorii plutonismu rozvinul především skotský geolog James Hutton (1726-1797), který tvrdil, že hlavní síly utvářející svět, pochází z "centrálního ohně" v zemském nitru. Původ hornin, vznik pohoří a kontinenty, a sopečná činnost jsou odvozeny od toho. Vznik Země je dynamický proces.

Neptunismus je teorie německého geologa Abrahama Gottlob Wernera (1749-1817), podle které horniny pochází od hypotetického "pravěkého moře". Souhlasilo to s biblickým příběhem o stvoření světa. Vulkanismus interpretoval jako bezvýznamný geologický fenomén.

Jako další ukázkou soudobých názorů na geologii je i úryvek ze Zprávy Dr. Greiselia z cesty po českých dolech z roku 1670, ve které se můžeme dočíst: „Čím pilněji dolují (v Horním Slavkově), tím nacházejí pořád větší a břichatější žílu a co je ještě podivuhodnější, zatím co dole dobývají, nahoře znovu roste ruda.“ Nedivme se tedy Bruschiovi. (Wikipedia)

Příloha č.6.

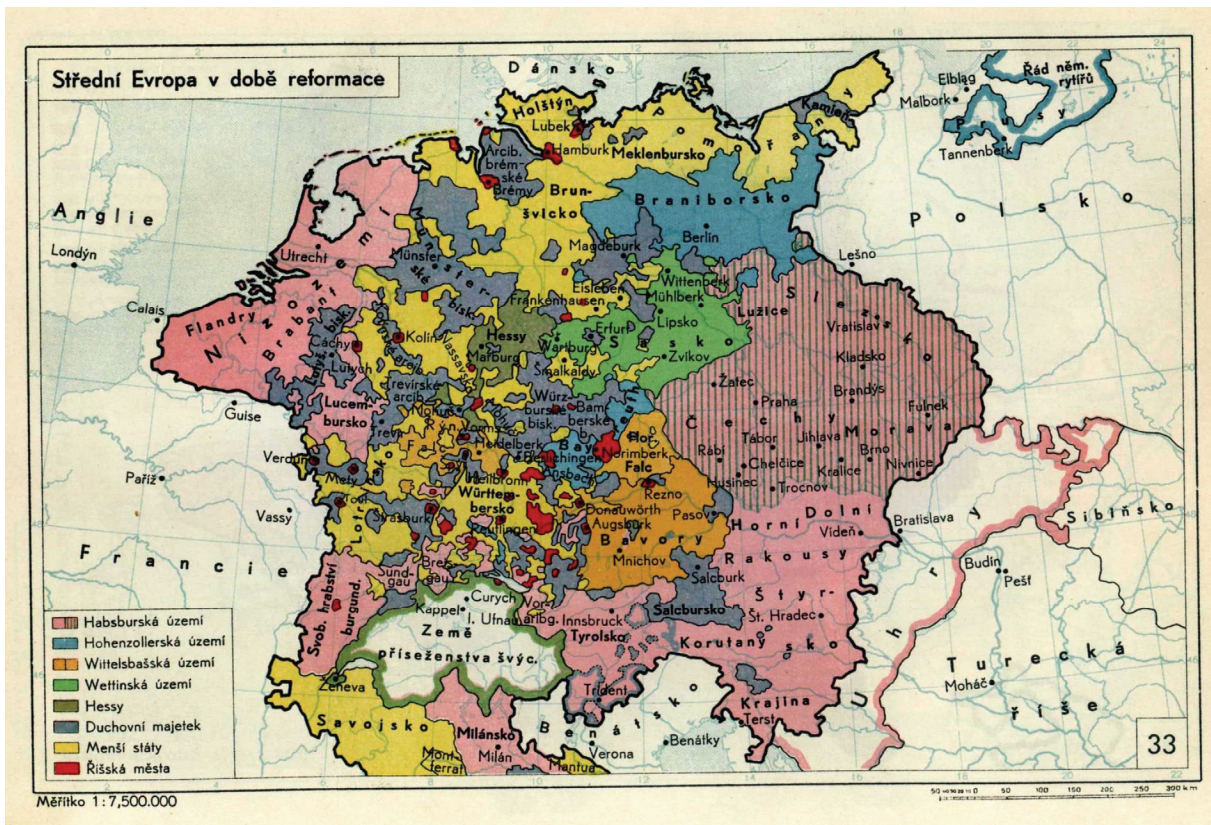
Abraham Ortelius (1527–1598),

Johann Criginger (1521–1571)

MAPA ČESKÉHO KRÁLOVSTVÍ. Antverpy, 1575. Regni Bohemiae Descriptio, mapa Českého království s měřítkem a kartuší s textem o rozměrech území, podle Johanna Crigingera, použitá A. Orteliem v jeho atlase Theatrum Orbis Terrarum. Latinský text s popisem geografických podmínek a zmiňovanými městy na rubu. Kolorovaná mědirytina na ručním papíře, 345×521 mm.

Obr. 1 Pamětní kříž na místě Bruschievy vraždy v polích poblíž města Bad Wisheim. (Wikipedia)

Obr. 2 Říše Římská byla rozdrobena na spousty více či méně samostatných světských i církevních státních útvarů, s rozdílnými způsoby a principy vládnutí. (Atlas dějin věku starého a středního, Dr. Karel Udržal, Praha 1927)